

V. Gilbert Edit

BÁBEL RENDÜLETLENÜL ROSKADOZÓ TORNYAI ALATT

Under the Steadily Crumbling Towers of Babel

A világ nyelvi sokszoroságából adódó nyelvi közvetítés szükségszerűsége és megoldhatatlansága, a többnyelvűséggel való élés kényszere együttlétezésünk alapvető feloldhatatlanságainak jegyében telik.

Az, hogy a nyelvi határon átlépve hogyan találkozunk a másikkal, alapvetően meghatározza kommunikációnk minőségét. Az optimálás megértés elérése antropológiai, gnoszéológiai képtelenség nyelvhatáron *innen* is: a személyt keretező, egyedi nyelvi-fogalmi-kontextuális szögesháló miatt. A kollektív nyelvhatáron *átlépők* kalandjai pedig az egyéni intenció átvihetlenségének látványosan hiperbolikus allegóriái. Az *átlépők* gyakran áthidalhatatlan, legalábbis jócskán problematikus helyzetekben találják magukat.

Kulcsszavak: kollektív nyelvhatár, műfordítás mint társalkotás, a nyelv mint hatalmi kérdés, többnyelvűség okozta gátak

A jóindulatú közelítés a világ sokszínűségét, egymást termékenyítő mivoltát látja meg a sok nyelv létében. A műfordítás mint társalkotás, a fordított irodalom által bővülő horizont – mindkét oldalon, a megértés részlegességének normalitása, a nyelvtanulás lehetősége és lehetségessége, a lefordíthatatlan részek meta-beszéde egy műalkotásban, esetleg éppen az idegenség érzetének a megjelenítéseként arról szólnak, mintha nem lenne alapvető gond a soknyelvűséggel. Másfelől nézve a nyelvi kérdés azonban hatalmi kérdés, erővillongtatás – például a többségi állam felől a kisebbség felé; s a megértés részlegessége gyakran alávetett helyzetbe hozza egzisztenciálisan az adott nyelven nem beszélőt.

A – némi játékosságba, ismeretterjesztésbe, kulturális eseménybe oldott – tudományos élet két példáján mutatnám be, miként nem működnek tapasztalataim szerint a többnyelvűség okozta kommunikációs gátak elhordására tett erőfeszítések.

Egyik esettanulmányom azt példázza, hogy a létrehozók (egy mozaikszerűen többnyelvű kiadványsorozat szerkesztői) meghagyják a résztvevők több nyelvét, minthogy ez tárgyukkal, annak szellemiségével függ össze (játékos világirodalom-történet), de megsokszorozzák (egy szöveget megjelenítenek több, de nem mindig ugyanazokon a nyelveken): így téve lehetővé, hogy a többnyelvű olvasó (hiszen feltételezhető, hogy anyanyelvén kívül minden potenciális olvasója bír még legalább egy másik nyelvet) több fejezetet is értsen, s ebből állítsa össze kihagyásosan az egészet, amely szintűgy mozaikszerű. Itt a koncepció logikusnak, védhetőnek

tűnik, a fogadtatás azonban bizonytalan: a befogadó (recenzens, külföldi partner, aki bekapcsolódhatna a hálózatba) nem meri vállalni a manifeszt részlegességet. A másik esetben szociálintropológiai hibája van magának a rendszernek, a produktumnak: egy nemzetközi kerekasztal körül vitázó szakemberek empátia- és toleranciahiánya, ami a fordítást alapvetően nehezíti, illetve financiális: a feladathoz mérhető, kompetens tolmácsok elérhetetlensége és megfizethetlensége.

Többszövegű szépirodalmi és tanulmánykötetek általában egy eredeti és általában egy célnyelvi fordítást tartalmaznak. Ha több nyelvi világot érint a téma, szinte mindig az angol a közös nyelv, amire áttétetik minden más nyelvű anyag. Ritkaságszámba megy az a hármasság is, amikor a kiindulási nyelv és az angol közé becsúsztatnak egy harmadikat, így hozván a világ maradék részének tudomására a közvetlenül két közösséget (pl. két regionális nyelv egymás közti kommunikációját) érintő aktust.

Tapasztalatilag nyilvánvaló a tudományos, kulturális és általános piacon az angol hegemoniája. Az viszont, hogy miként kapcsolódjanak be egy témájában és a résztvevők identitása szerint is soknemzetiségű diskurzusba mind a jelenlévő nyelvek, illetve hogy kapjon lehetőséget más nagy nyelv is, ne csak az angol, áthághatatlan nehézségeket teremt. (Konferenciákon jó esetben rezümék járnak körbe néhány világnyelven, s ritka az a pragmatikus gyakorlat, amikor is a tanácskozáson a közös nyelvet veszik elő, ha az regionális. Inkább egy személy miatt is a többség tanult, nem saját nyelvét használják, pedig érdemes lenne inkább a többség anyanyelvét nem beszélő mellé szuttogó tolmácsot ültetni.) Ha a kötet tárgya a világirodalom, melynek képviselői (a diskurzus megalkotói, a világirodalmárok) közt egyenrangú diskurzus folyik, a kiadvány szellemiségében is megnyilvánuló hierarchizálatlanság nem engedi, hogy csak a nagy nyelv(ek) játszhasanak szerepet.

Ennek a törekvésnek a jegyében íródik egy világirodalmi beszélgetés-sorozat, s ugyan magyarul tudók, többnyire magyarok hozták létre és ők is alkotják a magját, tárgyából adódóan ki akar nyílni a világra, és nem a másiktól kíván beszélni (egyféle nyelven), hanem a másikkal tenné ezt (*bahtyini szellemben*), ám úgy, hogy a mindenkori-aktuális harmadik se érezze kirekesztve magát. A periféria, a kis kultúra és nyelv dicsérete, emancipációja lenne ez, ami viszont (ideális, azaz irreális verziójában) kivihetetlen: e képlet szerint ad absurdum minden szöveget minden nyelvre le kellene fordítani.¹

Ehelyett az az elképzelés valósult meg egy kötet erejéig, hogy a magyar mellett mindenki egy regionális és egy világnyelven is közzétette publikációját. A polonista a lengyel mellé választott egy nagyobb nyelvet, az anglista az angol mellé egy kisebbet is – aszerint, hogy hova szeretné a leginkább eljuttatni szö-

¹ A perifériáról a centrum. Világirodalmi áramlás a 20. század középső évtizedeitől 3. (2005/2006) Szerk. V. Gilbert Edit, From Periphery to Centre. Pécs, 2006, 309 p. A Pro Pannonia Kiadói Alapítvány és a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszékének közös kiadványa.

vegbeli üzenetét. Kompromisszumok azért kötettek: a választékot a kötet kiinduló nyelvei szolgáltatották. Sok szláv nyelv fordul elő így többszörösen, s a latin betűs világnyelvek is, legalább néhány fordítás erejéig, képviselve vannak.

A tipográfia és a nyelvi korrektség (pedig minden idegen nyelvű szöveget legalább egy, a fordítótól eltérő anyanyelvi kontrollszemély is átnézett) nagy gondot jelentett, s a végtermék természetesen nem hibátlan. A fordítóknak joguk volt belépni az interpretációs láncolatba, sőt feladatuk, megbízásuk részeként szokásos feladatkörüknél tevékenyebben működhetek közre. A diszkuszió logikája alapján felkérték-felhatalmazták őket, hogy az irodalomtörténeti polilógust folytató szereplőkhöz kapcsolódva, az idegen nyelvre való átvitel során ők maguk sűrítsenek-tömörítsenek-rövidítsenek, s akár fűzzék hozzá észrevételeiket az addigiakhoz, jelezve a különvélemény megjelenését, annak helyeit szignálva. Részben éltek csak ezzel a jogukkal: inkább szómagyarázatra, nyelvi megoldásaik kommentálására használták e lehetőséget.

A reflexió joga (a minden hír egyben kommentár, a minden leírás, emlékezés, krónika = interpretáció gyakorlati, egzisztenciális tapasztalata) alapján tehették volna meg ezt a fordítók, ez az elv jelentette, teremtette meg a „fordítás” tág értelmű realizációjának legitimitását számukra, képezte széles értelmű tevékenységük koncepcionális háttérét. A fordítók többnyire a kötetbeli szerzőtársak, játszótársak közül kerültek ki. E kiegészítő, extra kapcsolódás által jobban megismerhették a másikat, s a projekt megszabta alapfeladatukat: az egymás szövegeihez való közelítést, az azokra teendő megjegyzések, kommentárok megszületését is elősegítette az, hogy fordították is, jegyzetelve, egymást. (A projekt koncepcionális háttere a következő: saját helyükről a hasonlóságok és különbségek felfedezése, a másik szempontjainak használata saját korpuszon – azaz tanulmányozott irodalmi anyagon –, annak alapján történő mérlegelése a „saját”, azaz az eredetileg tanulmányozott kultúrának.)

Mint előrebocsátottam, e kiadvány-sorozat s egy többnyelvű kerekasztal-beszélgetés tapasztalatáról számolok be ezúttal. Mindkettő dialógus, pontosabban „polilógus”: e projektek olyan személyek közt közvetítenének valamiféle módon, akiknek nincs egy közös nyelvük, s rokon témákról nyilatkoznak meg a maguk szempontjából, közelítve egymásra reflektáló válaszaikat.

A másik alkalom a szóbeli, azonnali nyelvi közvetítés megoldhatatlanságára világított rá.² Egy híres orosz író reprezentatív ittléte adta az alkalmat hat személy kerekasztal-beszélgetéséhez. A szervezők szándékai szerint a találkozó célja egyenrangú diskurzus a híres író (ő nem tudott magyarul), egy fiatal orosz nyelvész-kutató, egyben magyar-szlovák szakos műfordító, költő, egy könyves szakember: könyvkiadó, szerkesztő, rendezvényszervező, a moderátor (iroda-

² 1. esettanulmány: *Nyelvhatáron konferencia*, Budapest, 2009. tavasza: Ljudmila Ulickaja könyvfesztiválbeli díszvendégsége.

lomtörténész-műfordító, az író magyarországi felfedezője és első fordítója), egy kultúrdiplomata-irodalmár-antropológus és egy etnopszichiáter-író között. Két orosz és négy magyar beszélgetőtárs ülte tehát körbe az asztalt, a magyarok többsége ugyan értett oroszul, de magyarul kívánt megszólalni, amint a magyarul tudó orosz résztvevő is anyanyelvén.

A vázolt keretek közt kitüntetett és megoldhatatlan szerep jut a tolmácsoknak. A kérdéseket, a téma lehetséges csapásirányait ismerték előre természetesen, amint a résztvevők is, ám nem tudhatták sem ezek, sem amazok, mik lesznek a válaszok, merre ágazik el majd a beszélgetés. Hosszú, alapos, elmélyült előtanulmányokat igényelt volna a tolmácsok részéről megismerkedni a résztvevők szakirányú, témába vágó munkásságával. Elérhető szövegeikből következtethettek volna szókincsükre, várható fordulataikra, gondolatmenetükre. Ehhez kaptak is segítséget, de maguk ugyancsak könnyen találtak volna anyagot az Internet, a Google korában – ám nem érezték át ennek szükségességét, s nem sokat és nem elég mélyen búvárkodtak. Kezdő, tapasztalatlan voltuk is lehet a magyarázat erre, s az is, hogy nem tudták eléggé megfizetni őket – a rendezvény támogatás nélkül, egyetlen szponzorral jött létre, s a magas terembér elvitte az esetleges profi tolmácsok szerződtetésére fordítható összeget.

A szervező erőfeszítései ellenére a résztvevők is kevésbé tanulmányozták a kérdéseket s a forgatókönyvet, nem tették magukévá azt a szándékot, miszerint egyenrangúan, egymást kiegészítve, egymásra reflektálva, s egymásnak adva a szót beszélgetnek *fordíthatóan*: kultúrák közvetíthetőségéről, nemzetek, csoportok közti konfliktusok kultúra általi feloldhatóságának esélyeiről, mindannyian érintve lévén. Volt, aki azt hitte, a híres írók kérdezzetik, más az ellenkezőjét: hogy korlátlanul előadhatja, amit akar, amivel foglalkozik. A tartalmi heterogenitás és a tárgyban őszintén megfogalmazódó nézetkülönbségek nem jelentettek gondot, izgalmassá, élővé, elevenné tették a diskurzust. Ám professzionális tolmácsoknak is komoly nehézséget okozott volna e helyzet nyelvi kezelése, azaz a váratlan szituációkat teremtő, előzetesen leadott szövegeket nélkülöző konferencia-kerekasztal-tolmácsolás. A résztvevők magukat képviselték, magukat adták, és többségükben nem voltak tekintettel mondandójuk tolmácsolhatóságára. Vehemensen, gyors beszéddel, elragadtatva, szenvedélyesen érveltek, szűkebb szakterületük példáival, hosszan maguknál tartva a szót, hiába hívták fel előzőleg a figyelmüket arra, hogy szünetekkel, tagoltan, a szakszókincset és a szakmai belterjességet (szakkifejezések, utalások) kerülve, közös művelt értelmiségi dimenzióban maradjanak. A tolmácsok nem vették a bátorságot ahhoz, hogy félbeszakítsák őket, s összefoglalóan, rövidítve, tömörítve, megszeppenve közvetítettek. Néhányan az asztal mögött ülők, tehát a beszélgetés szereplői közül magánbeszélgetésbe bonyolódtak, amíg a nyílt diskusszió folyt. Azzal párhuzamosan, egyúttal elvonva a (követő) tolmácsolástól az érintett személyt, akinek a fordítás szólt.

A tolmácsok pedig nemcsak fordítottak, hanem részlegesen, kénytelen-kelletlen interpretáltak. Ez utóbbi a beszélgetés tartalmainak a továbbgördülését is szolgálta, eszerint a tolmácsok (jóindulatú közelítésben) nem alárendelt, hanem tevékeny résztvevői voltak a diszkusszióknak. E tevékeny részvétel, a reflexió joga (a minden hír, kommentár egzisztenciális tapasztalata alapján), mint fent jeleztem, a másik projektben működő fordítók feladata, megbízatásuk része is volt, ahol is őket arra kérték fel, hogy a diszkusszió logikája alapján az irodalomtörténeti polilógust folytató szereplőkhöz kapcsolódva az idegen nyelvre való áttétel során ők maguk rövidítsenek, illetve fűzzék hozzá észrevételeiket az addigiakhoz, jelezve a különvélemény megjelenését, annak helyeit szignálva. A jelen helyzetben a kényszer, a sűrű atmoszféra hozta a rövidített, egy-egy vonulatra, gondolati irányra kiélesített közvetítést, ami talán törvényszerű volt, mégsem szerencsés. Ha a tolmács egyben beszélgetőtárs, de ha csak kérdező is (ez történt egy másik orosz író, A. M. itt-tartózkodásakor), s kisebb körben kell közvetíteni a beszélgetést, a kétszemélyes beszélgetés egyik szereplője, a tolmács-beszélgetőtárs beleszóheti saját szempontjait-kételyeit-korrekcióit a dialógusba, vitázhat, reflektálhat, visszakérdezhet, ha nem ért valamit, ha akár egy szót nem ismer vagy nem ismer fel, akár egy gondolatmenetet nem érzékel tisztán, vagy akár tartalmi vitája van, hiszen ez is része szerepeinek. Nagyobb és protokolláris körben kevésbé tehető meg az, hogy a tolmács visszakérdez, megállít, pontosítat, saját nyelvi értését segítő, azt megerősítő. A tolmács rendkívül kényes, szorongatott helyzetben, a nyilvános megmérettetés poklában van, kíméletlen reflektorfényben. Legfőképpen azért, mert közönsége egy része ugyancsak érti az idegen nyelvet, s az az illúziója, hogy „jobban is érti” a tolmácsolandó szöveget, hogy ő maga színvonalasabban oldaná meg. Gyakran ki is fejezi elégedetlenségét, méltatlankodását. Azonban az is biztos, hogy egyikük sem állna ki, nem lenne a tolmács helyében. Lélekjelenlét kérdése tehát a tolmácsolás, a nem értett helyek kitöltése, helyettesítése valamivel, s annak a lelki tehernek, amit e fogyatékoság – és a kíméletlen közönség reakciójának – elviselése jelent. Az elemzett kerekasztal résztvevői körében gyorsan változott a helyzet, a sebesség, a kommunikációs miliő sajátosságai nem engedték, nem tették lehetővé a visszakérdezést. Fordítottak a tolmácsok, ahogy tudtak, alkalomról alkalomra bizonyára sokat fejlődnek, ám nem élesben kellene gyakorolniuk, edződniük, pedig valószínűleg ez lendít rajtuk a legtöbbet. Az is lehet, hogy a tolmácsolás praktikus körülményeinek, ontológiájának ismerete, állandó tényezői ennél megengedőbb interpretációját is lehetővé teszi a hasonló „kudarcnak”, mert tudomásul veszi a tökéletesség kivitelezhetetlenségét, s belenyugszik a törvényszerű töredékességbe, mert számol a realitással: fontos cél így valósulhat meg kis pénzből, szűkös keretek közt, s tud a „profil” számára is feloldhatatlan helyzetekről éles bevetéskor, a váratlan, az ismeretlen szövegrész-szel szembeni kiszolgáltatottságról.

Egy még inkább protokolláris alkalom, egy híres orosz író, J. J. kitüntetése és díszbeszédének tolmácsolása ennél is élesebben reprezentálta a pontos fordítás megoldhatatlanságát. A praktikus tényezők, a műsor, a résztvevők, a szervezés utolsó pillanatig változó konstellációi nem engedték a tolmácsot a híres orosz író közelébe, s ennek köszönhetően élesben, előzetes egyeztetés nélkül folyt a díszdoktor válaszána tolmácsolása. A hallgatóság nagyobbbrészt érdekeltekből, érintettekből: ruszistákból, orosztanárokból, a helyi orosz kolónia tagjaiból állt, amint a kerekasztal hallgatósága is, így információ egyik közönség számára sem veszett el, ám a fordítási pontatlanságok is szembeszökőbbek az „értők” számára.

A körülmények és a pénzszűke alapvető gátjai annak, hogy „profibb”, kielégítőbb nyelvi közvetítés valósuljon meg az ilyen esetekben, a szóbeli tolmácsolás alkalmain. Mérhetetlen pénz (idő, energia, figyelem-koncentrálás) kívántatik meg ahhoz, hogy egy fent vázolt helyzetre „felkészüljön” a tolmács, kapcsolatba lépjen a majdani beszélgetőkkel, tanulmányozza, vagyis kitalálja, vizionálja virtuális, potenciális mondanivalójukat. A felkérő (szervező) felelőssége nagy, és anyagi lehetőségek szűkében nem várhatja el reálisan munkatársától, a tolmácsától, hogy mindezeket elvégezze. Az írásos soknyelvűség (ld. első esettanulmány) időbeli dimenziója lehetővé tenné a nagyobb pontosságot, kompetenciát, hiszen elvileg megkereshető a kielégítő nyelvi megoldás, nem is ezzel van a gond. A koncepcionális rés, az üresen hagyott sáv készítette hátrahőkölésre a megcélzott befogadót. Ott sem érte el egyelőre tehát a projekt célját, azt, hogy a kötet, a vállalkozás eljusson a bármilyen nyelve(ke)n beszélőkhöz, a külföldi recenzenseken át a különböző országokba. A potenciális recenzensek ugyanis megrettennek attól, hogy egy nyelvileg nem teljesen értett könyvről tudósítsanak. A gyakorlat azt tanúsítja, hogy hártják a megértés részlegességének konceptusát, azaz, hogy a számukra megnyíló szegmensekből állítsák össze a recenziót, s éppen ezt: a részlegességet, a mozaikszerűséget tegyék mondandójuk, üzenetük, olvasatuk középpontjába. Nem merik vállalni, hogy pl. az orosz és német részeket értik, a többit nem, vagy hogy az angolt és a lengyelt igen, a többit nem, s mégis az egészlől, az *éppen ilyen, kinek hogy összeáll* egészlől beszéljenek.

A részlegességen alapuló közvetítés egyéni és társaslélektani, interperszonális és interkulturális akadályokba ütközik. A kerekasztalon a tartalmi sűrűség, a nézetek, koncepciók erős ütközése és a vita eredendő feszültségi szintje normális, vállalható tényező és minőség, sajátosság – egy nyelvűség esetén. A többnyelvűség viszont fegyelmazettebb, absztraktabb, átgondoltabb részvételt igényelt volna a vitázó felek részéről, amire ők nem mindannyian voltak képesek, s leginkább saját elképzeléseik maradéktalan, indulati, intellektuális artikulálására törekedtek. Az egyéni és kulturális különbözőség kultúrsokk-szerű jelenséghez is vezetett: a feszültséget hordozó, kényes téma kendőzetlen, őszinte, egyenes artikulálásából adódó érzelmi érintettséget. A kiadvány tükrözi és megvalósítja

az alapján álló elgondolást, ám kommunikatív funkciója kevésbé érvényesül. A részlegesség nyelvi vállalása tehát hatásában és hívó attitűdjében nem éri el a célját. A reflektálás-kapcsolódás hiányában arra kell gondolnunk: nem teljesül talán irreleváns az a vágy, hogy a nyelvi pluralitás megjelenítéséből adódó részleges értés kommunikálódjék. A mindent vagy semmit elve működik, de öncélúan: mindent érteni akarok, de akkor a számomra érthető nyelven érjem el a tartalmakat, a másik nyelve vagy nyelvi közvetítő attitűdje, illetve az én tartalmaim sokfelé közvetíthetősége érdekében azonban nem teszek erőfeszítést.

E nyitott, bátor, a többnyelvűség létét tudomásul vevő és azzal bánó vállalkozások eredménye más-másképpen részleges. Ha nem is kudarcos, ám igen tanulságos kísérletek, levonható, kikristályosodott tanulság híján még. A közvetítéshez szükséges kiegészítő, együttműködő, partneri, segítő jelenlét híján sem a kerekasztal nem kerekedhetett ki – önmérsékletből volt deficit egyeseknél, s a váratlan tartalmak-fordulatok tolmácsolása extra nehéz –, sem a kiadvány nem működik: a nyelvileg értett és nem vagy nem optimálisan értett mező közti szakadék nagyívú, nagylelkű kognitív áthidalása helyett más zajlik: megtorpan a befogadás.

Szóljon a világ az én nyelve(imen)men, különben nem jut el hozzám (?).

Под постоянно рухнувшими на нас башнями Бабеля

Мой тезис о том, что в международной научной среде, нп.

(А) в общении друг с другом через многоязычные научные издания и

(Б) при свободных интердисциплинарных научных дискуссиях перед аудиторией (круглый стол) успешного, удовлетворительного, оптимального решения самой многоязычной ситуации: чувства понимания, оптимальной коммуникации не создается.

Этого не существует, не может быть, потому что

– (Б) подготовка к неожиданным, спонтанным ситуациям невозможна, требует чрезвычайно опытных и интеллигентных переводчиков, много времени от них и огромных денег от организатора (чтобы заплатить за то, чтобы переводчики углубились заранее во все слои, с тем, чтобы познакомились с работами действующих лиц, угадали, что от них можно ждать.)

– (А) Хотя по создателям литературоведческого журнала (компаративисты размышляют и всупают в диалог друг с другом письменно о своей литературе и о литературе других не на одном языке, не на каком-то lingua franca) идея-концепция, что их статьи переведены на один (любой) большой и на один (любой) маленький язык с целью включить международного читателя в дискурс и расширить круг собеседников с иностранцами, теоретически не ошибочна и оказывается выполнимой в игривой форме, но пока все еще неосуществима: потенциальные читатели и собеседники боятся нецельности понимания, непонимания (понимают не все тексты, ведь они появились на множестве языков, частью которых они не владеют) и не включаются в дискурс.

Вывод: пока не появится эмпатии, солидарности и храбрости со стороны членов коммуникационного круга в сторону другого:

(А) в случае круглого стола в сторону собеседника, модератора и в первую очередь: переводчика, чтобы члены стола ограничились собой, избегали специальной лексики и теорий

(Б) и не будет больше храбрости в иноязычных партнерах, историков литературы и читателей включиться в разговор о мировой культуре, где не каждый текст доступен (из-за нехватки каждого языка) для них, храбрых акций на выше упомянутых культурных, научных фронтах не могут осуществиться удовлетворительно. Надо было бы смириться с фактом нецельности передачи мыслей и нецельности понимания целого, по предложениям герменевтики, принять частность понимания, не отвергая заодно всего коммуникативного акта.

Under the Steadily Crumbling Towers of Babel

The necessity and insolvability of linguistic mediation and the compulsion to live with multilingualism are rooted in the linguistic multitudinousness of the world and bear the marks of the fundamental irresolvability of our coexistence. How we are going to meet the other person once we have crossed the language barrier/border essentially determines the quality of our communication. Optimal understanding in the anthropological and gnoseological sense is impossible even on *this side* of the language boundary owing to the linguistic, conceptual and contextual barbed wire fence which surrounds each individual. The adventures of those who *cross over* the collective language barrier/border are spectacular hyperbolic allegories of the impossibility of conveying individual intentions. Those who do cross over, often find themselves in insurmountable, or at least, very problematic situations.

Keywords: collective language boundary, translation (of literary works) as co-production, language as an issue of power, barriers caused by multilingualism